

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

A.

Το διήγημα κατατάσσεται στα «αυτοβιογραφικά» του Παπαδιάμαντη. Ωστόσο η δυναμική αντιπαράθεση παρελθόντος – παρόντος του προσδίδει την αίσθηση της γενικευμένης εμπειρίας.

Βιωματικού χαρακτήρα αναφορές στο κείμενο είναι οι εξής:

- Ο συντηρητισμός, η περιφρονητική στάση του απέναντι στις γυναίκες (δεν είναι πάγια θέση του): «Η Μοσχούλα έζησε ... θυγάτηρ της Εύας, όπως όλοι».
- Η μόρφωσή του και η απαξίωσή της: «Κ» εγώ έμαθα γράμματα ... επόμενον!» και «Ορθώς έλεγεν ... ήσαν και πολλά!»
- Το θρησκευτικό στοιχείο: «Κ' εγώ έμαθα γράμματα ... και μάλιστα ήσαν και πολλά!»
- Δυστυχής στο αστικό περιβάλλον, προφανώς της Αθήνας, ένιωθε περιορισμένος και καταπιεσμένος. Οι συνθήκες ζωής και εργασίας ένιωθε να τον πνίγουν σαν βρόχος («... το κοντόν εκείνο σχοινίον ... με το οποίον είναι δεμένος ο σκύλος εις την αυλήν του αφέντη του»).
- Φτωχός έφηβος γευόταν την ελευθερία στο νησί του. Η θετική αξιολόγηση του ποιμενικού βίου τον οδηγεί στη νοσταλγία του παρελθόντος. Η αφήγησή του κλείνει με την ευχή: «Ω! ας ήμην ακόμη βοσκός εις τα όρη!...».

B1.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ:

α) Αλλαγή προοπτικής και εναλλαγή περιγραφής – αφήγησης: Η περιγραφή της διάσωσης της κοπέλας γίνεται από την προοπτική του ήρωα, ώστε να δοθεί στη σκηνή η απαιτούμενη ένταση. Παράλληλα, έτσι όπως παρουσιάζεται, δηλαδή εναλλασσόμενη με την αφήγηση, δίνει στη σκηνή αμεσότητα, ενώ αποτελεί, μετά την κλιμάκωση, την κορύφωση της δράσης. Στις δύο τελευταίες παραγράφους της ενότητας ο συγγραφέας επανέρχεται στη μηδενική εστίαση, για να αποδώσει εις βάθος τη βιωμένη πλέον εμπειρία, όπως περιγράφεται από τον ώριμο αφηγητή.

β) Ταύτιση αφηγητή και ήρωα: Στον επίλογο, με την επιστροφή στο παρόν της αφήγησης, αφηγητής και ήρωας (προλύτης) ταυτίζονται. Εδώ δίνεται η λύση της ιστορίας. Ο επίλογος δεν έχει αφηγηματικό, αλλά στοχαστικό χαρακτήρα: ο ώριμος αφηγητής προβαίνει σ' έναν απολογισμό ζωής, ανατρέχει στο παρελθόν του και το αναπολεί, για να κλείσει με μια ανεκπλήρωτη ευχή.

γ) Σύνοψη του χρόνου: στις τρεις πρώτες μικρές παραγράφους παρατηρείται σύνοψη του χρόνου (ένα μεγάλο χρονικό διάστημα συμπυκνώνεται με σύντομη αφήγηση).

B2.

Γνωστή είναι η περιγραφική δεινότητα του Παπαδιαμάντη. Ωστόσο η συγκεκριμένη περιγραφή έχει τελείως άλλη αίσθηση και στόχο και δεν έχει σχέση με τις προηγούμενες γεμάτες απόλαυση περιγραφές της Μοσχούλας. Τώρα η θάλασσα είναι επικίνδυνη και παρολίγο «μνήμα υγρόν». Οι λεπτομέρειες που παραθέτει ο συγγραφέας, όπως αυτές που αναφέρονται στην πτώση του στη θάλασσα, στο βάθος αυτής, στη σύσταση του βυθού, στις δίνες που σχηματίζονται όταν κάποιος βουλιάζει στο νερό, λειτουργούν επιβραδυντικά στην αφήγηση. Πρόθεση του συγγραφέα είναι να αποδώσει παραστατικά τη δραματική σκηνή. Παράλληλα επιτείνεται και η αγωνία του αναγνώστη που ανυπομονεί να μάθει την κατάληξη του δραματικού αυτού περιστατικού.

Γ.

Εδώ ο αφηγητής επικαλείται τα λόγια του Σισώη, για να δείξει το μέγεθος του γυναικείου πειρασμού. Ενός πειρασμού που τον οδήγησε στην εξιδανίκευση – θεοποίηση του έρωτα και τον έκανε να ξεχάσει – για λίγο, έστω – την αφοσίωσή του στο Θεό. Αυτός ήταν, άλλωστε, και ο λόγος για τον οποίο δεν έγινε μοναχός: ο Σισώης μετάνιωσε, ενώ ο αφηγητής από την απόσταση του χρόνου που τον χωρίζει από το γεγονός αναρωτιέται «Επί πόσον ακόμη θα το ενθυμούμαι...».

Επίσης, σ' αυτό το απόσπασμα έχουμε μια ειρωνική αναφορά στις «κοσμικές» σπουδές, που αλλοτριώνουν τον άνθρωπο, αναφορά που αναπαράγει την αφελή αντίληψη των απλοϊκών ανθρώπων ότι «τα γράμματα χαλάνε τον άνθρωπο». Άλλωστε, γνώση και ευτυχία είναι ασύμβατες στον Παράδεισο, εφόσον οι καρποί του «δέντρου της γνώσεως» ήταν απαγορευμένοι για τους αθώους πρωτόπλαστους και η γεύση τους τους τον στέρησε.

Δ.

Καταρχάς, και στα δύο έργα φαίνεται έντονα η επίδραση της γυναίκας στους ήρωες, γυναίκας, ωστόσο, που «δαίμονοποιείται» και βασανίζει εφ' όρου ζωής τον πληγωμένο από τα βέλη του έρωτα. Στην «οπτική απάτη» η γυναίκα «χαμογελά με αστραπές στα μάτια και στα δόντια», ενώ στο «Όνειρο ...» ο γυναικείος πειρασμός γίνεται πηγή δυστυχίας.

Στη συνέχεια, το ερωτικό αντικείμενο του πόθου εξιδανικεύεται και θεοποιείται (π.χ. «Ήτον όνειρον, πλάνη, γοητεία, ...» και «Σύμβολο μιας άυλης παντοτινά γυναίκας») και από τους δύο δημιουργούς.

Επίσης, τόσο στον Κλείτο Κύρου όσο και στον Παπαδιαμάντη είναι έντονη η λειτουργία της μνήμης, που γίνεται πιο βασανιστική μέσα στη μοναξιά: «Κι ήταν μόνος πάλι και ξεφύλλιζε / Παλιές πολύ παλιές φωτογραφίες» - «Επί πόσον ακόμη θα το ενθυμούμαι εκείνο το αβρόν .. ανωφελούς ζωής μου!».

Τέλος σε αμφότερα τα λογοτεχνήματα η «ιδανική γυναίκα» αποδεικνύεται προϊόν ψευδαίσθησης: ο ήρωας της «Οπτικής Απάτης» του Κλείτου Κύρου «...δεν είχε διδαχθεί / Τους παράγοντες της οφθαλμαπάτης», ενώ ο ώριμος δικηγόρος θεωρεί τη Μοσχούλα ως απλή θυγατέρα της Εύας! Βεβαίως, η ψευδαίσθηση γίνεται αντιληπτή όταν οι ήρωες αναπολούν – εξετάζουν τα γεγονότα από την απόσταση του χρόνου.

Ωστόσο, ανάμεσα στα δύο έργα υπάρχει και μία διαφορά. Αρχικά, η Μοσχούλα είναι υπαρκτό πρόσωπο, το οποίο ο ερωτικός πόθος του βοσκού ανάγει σε θεότητα, σε μεταφυσική οντότητα – όνειρο. Απεναντίας, η «μορφή γυναίκας» είναι πρωταγωνίστρια του ονείρου, η οποία όμως «παίρνει σάρκα και οστά» εξαιτίας της σφοδρής ερωτικής επιθυμίας του «ήρωα».

**Επιμέλεια: Παρασκευαΐδου Ολυμπία – Φιλόλογος
Τσακίρογλου Σπύρος – Φιλόλογος**

ΡΟΜΑΝΟ